

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

AZ INTERVENCIÓ KÉRDÉSEI AZ ÉLELMISZER-GAZDASÁGBAN

VITAINÉ MAYER EDIT—FEKETE IMRE dr.

A mezőgazdasági termelés egyik jellemző sajátossága, hogy a különféle növényi kultúrák termésátlagai — elsősorban a természeti, döntően meteorológiai tényezők következtében — évenként ingadoznak. Minél kevésbé fejlett a termelés technológiai színvonala és minél szélsőségesebbek az adott ország, körzet, terület éghajlati viszonyai, a termésingadozás annál nagyobb mértékű. Az ingadozások — természetszerűen — egyes években hiányt, más években termékfelesleget eredményeznek, s ez a körülmény nemcsak a kapcsolódó mezőgazdasági ágazatok (állattenyésztés), hanem a feldolgozó iparok (élelmiszeripar) időszakonkénti termelését is befolyásolja, sőt továbbgyűrűző hatása a belföldi ellátásban és a külkereskedelmi forgalomban is érvényesül.

AZ INTERVENCIÓ ÉS CÉLJA

Hazai viszonyaink között — a mezőgazdasági termelés fejlődő színvonalát figyelembe véve — a negyedik ötéves terv időszakában elsősorban az időszakonként keletkező termékfeleslegek okozhatnak problémákat. Az esetleges hiányok ugyanis ésszerű tartalékolással, s megfelelő importpolitikával — előreláthatóan — áthidalhatók. A termékfeleslegek azonban — melyeket élelmiszer-gazdaságunk sajátos helyzete és struktúrája miatt nemcsak kiugróan jó termés, hanem pl. az exportpiacok bedugulása vagy egyes országok diszkriminációs importpolitikája is előidézhethet — jelentős zavarokat okozhatnak a piaci mechanizmusban, a vállalati gazdálkodásban, és közvetlen a termelés alakulásában is.

A közzgazdasági szabályozókat ugyanis általában átlagos körülmények figyelembevételével határozták meg, tehát ilyen rendkívüli helyzetben a problémák megoldására, konkrétan a felesleg levezetésére, nem adnak eligazítást. Az objektív okok miatt keletkező többlettermék realizálása tehát csak a rendkívüli helyzet felismeréséből eredő *központi intézkedésekkel* és

tervszerűen összehangolt — a helyzethez rugalmasan alkalmazkodó — szervezéssel oldható meg. Ezeknek az intézkedéseknek összességét nevezzük intervenciónak. *Az intervenció nem más, mint az állam központi beavatkozása, annak érdekében, hogy az esetenként előálló rendkívüli terméktöbblet miatt keletkező feszültségeket levezesse, annak negatív hatásait kiküszöbölje. Ebből következik, hogy az intervenció nem évekre előre meghirdetett akció, hanem adott évben az állam rendkívüli eseti intézkedése.* Meg kell jegyezni, hogy a jelenlegi gazdaságirányítási rendszer bevezetése előtti időszakban, a mezőgazdasági termelés terén jelentkező, a fentiekkel azonos vagy hasonló problémákat az állam a rendkívül kötött tervgazdálkodás keretében eleve központilag oldotta meg. A normális gazdálkodási viszonyok egyensúlyának fenntartása és a spontaneitást előidéző tényezők nem kívánt hatásának semlegesítése ma sem biztosítható másként.

A rendkívüli helyzetben bevezetésre kerülő intervenció célja az alábbiakban körvonalazható:

- a realizálás lehetőségeinek a megteremtésével a termelési-tenyésztési kedv csökkenésének megakadályozása és ezáltal a következő években megkívánt árutermelési színvonal fenntartása;

- a népgazdaságilag, de egyben üzemiileg is értékes és hasznos termék-mennyiség veszteségeinek (áruromlás, megsemmisülés) megakadályozása, illetve csökkentése;

- az ilyen helyzetben kialakuló keresleti-kínálati viszonyok ciklikusságot előidéző hatásának mérséklése vagy kiküszöbölése.

Az intervenció tartalmának, céljának meghatározása alapján célszerű áttekinteni az e szempontból szóba jöhető termékek körét és a bonyolítás szervezeti, pénzügyi feltételeit.

AZ INTERVENCIÓ KÖRE

A megkívánt mértéken felüli túltermelés — különböző objektív tényezők hatására — szinte valamennyi mezőgazdasági termékből előfordulhat. A jelenlegi helyzet, a közgazdasági szabályozók, a termelési, értékesítési prognózisok ismeretében — a negyedik ötéves tervidőszak vonatkozásában — a kör mégis meglehetősen leszűkíthető.

Elvileg ugyanis — a jelenlegi feltételek és előírások mellett — az intervenció szempontjából figyelmen kívül hagyhatók mindazok a termékek,

- melyeket az 1020/1967. (VIII. 11.) Korm. sz. határozat előírásai a kötelezően felvásárlásra kerülő termékek közé utalnak (pl. kenyérgabona, vágómarha, vágóborjú, vágósertés, dohány, nyersgyapjú, nyersbőr, fűszerpaprika). Amennyiben a termékfelvásárlást garantáló rendelkezések cikklisztája idővel módosul, úgy természetesen az intervencióba vonható termékek köre is változhat;

- amelyeket a szocialista mezőgazdasági üzemek területre kötött szerződések alapján termelnek (pl. cukorrépa, rosnövények);

- amelyeknél kis volumenük, szétaprózott termelésük miatt a kocká-

zatot a mezőgazdasági termelő üzemek is elbírák, illetve a veszteséget más termény kedvező értékesítése kiegyenlíti (pl. kisebb volumenű zöldségfélék).

A felsoroltakon kívül — adott esetben — valamennyi termék realizálása igényelhet állami beavatkozást. Előreláthatóan azonban meglehetősen szűk az a kör, melyben az intervenció szükségessége az elkövetkező években valóban fel is merülhet. Megítélésünk szerint e termékek a következők lehetnek:

— a nagyüzemi ültetvények termékei közül az alma, a szőlő, a must, a bor, az őszibarack;

— a mennyiségi szerződések alapján koncentráltan termelt szántóföldi termékek (pl. burgonya, vöröshagyma);

— a sertésciklus felmenő szakaszában a süldő és malac, esetleg a borjú, valamint járványos állatbetegségek miatti zárlat után általában az állatok és állati termékek.

MIKOR SZÜKSÉGES AZ INTERVENCIÓ?

Az előzőkből következik, hogy állami intervenció akkor válik szükségessé, amikor — elsősorban a felsorolt cikkekből — eladhatatlan terméktömegek keletkeznek. Ez hazai viszonyaink között és közgazdasági szabályozóink környezetében többféle módon érzékelhető.

Az ültetvények felsorolt termékeinél, melyeknél telített hazai piacra lehet számítani, az exportkötések és termésbecslések ismeretében az intervenció szükségessége a termés betakarításának megkezdése előtt megállapítható. Ilyen esetben tehát a terméktöbblet sorsáról, a beavatkozás módjáról előre lehet dönteni.

Hasonló a helyzet a malac és süldő esetében, valamint általában az állatforgalomban, melynél ugyancsak megelőző intézkedések lehetségesek.

Az egyéb termékeknél, a szükségleteket (szerződött mennyiségeket) messze meghaladó felkínálás jelzi csak a piaci egyensúly hiányát (pl. telített piac). Ebből eredően csak a tömegfelkínálás időpontjában kerülhet sor az állami beavatkozásra, s az intézkedések gyors megtételére.

Mindezek mellett állami intervenciót csak akkor célszerű kezdeményezni, ha a kínálat lényegesen meghaladja a belföldi és exportigényeket, s az intervencióba vont termékeknek csak arra a körére, mely a szokásos minőségi igényeket kielégíti.

Az intervenció feltételét nem lenne helyes „népgazdasági előirányzat”-hoz kötni, mivel az a termelőkre, forgalmazókra nézve nem kötelező, s különben is az eladható terméktömeget a kereslet-kínálat mindenkorinak alakulása és nem a „terv” határolja be.

Előfordulhat az is, hogy az egyes cikkekből időnként jelentkező többletkínálat előállhat lokálisan, egy-egy monokultúrás vagy tájtermő területen, de az egész országra kiterjedően is. Ezért mindig az adott helyzet ismeretében lehet csak meghatározni az állami beavatkozást igénylő cikkek körét és a szükséges intézkedések — esetleg vidékenként differenciált — módját.

AZ INTERVENCIÓ MÓDSZEREI ÉS SZERVEI

Az intervenció keretében felvásárolt termékek realizálásának módszerei is csak az adott helyzet alapos ismeretében alakíthatók ki. Ezért e vonatkozásban csak néhány alapelvet lehet körvonalazni:

— A gyorsan romló cikkeknek olyan rugalmas árurealizálási módszereket kell alkalmazni, melyek a veszteségeket minimálisra szorítják (kényszerítés, közületi-lakossági eladási akciók, exportkontingensek stb.).

— A hosszabb időn át tárolható cikkeknek a kereskedelmi készletezés és ipari feldolgozás maximális lehetőségein túl alkalmazni kell a belföldi értékesítés különböző formáit (pl. engedményes árueadások) és szorgalmazni — veszteség esetén is — a többletexportot.

— Rendkívüli helyzetben, amikor olyan mértékű többlettermék jelentkezik, hogy még központi intézkedésekkel is ennek csak bizonyos hányada hasznosítható célirányosan, előfordulhat, hogy az ezen felüli többlet nem rendeltetés szerinti felhasználása következik be (takarmányozás, trágyázás). Ez akkor válhat szükségessé, ha a termék a hazai és külföldi piacon már veszteséggel sem helyezhető el, a feldolgozást egyrészt kapacitáshiány, másrészt készletgazdálkodási indokok lehetetlenné teszik, illetve ha a termék jelleg vagy tárolóterhiány miatt nem raktározható.

Minden egyes esetben — a terméktől és a beavatkozás módjától függetlenül — az intervenció feltételezi, hogy az állam a realizálással kapcsolatban felmerülő különleges költségekből részt vállal. Tehát a beavatkozás bizonyos mértékű állami pénzügyi teherviseléssel jár együtt.

A kialakult helyzet esetenkénti megítélésére és az intervenció központi elhatározáson alapuló bevezetésére olyan szervet célszerű létrehozni, illetve kijelölni, melyben a lebonyolításban érintett valamennyi szerv képviselve van (pl. Tárcaközi Termékforgalmazási és Árbizottság). E bizottság állapíthatná meg az adott termék vonatkozásában az intervenció szükségességét, a beavatkozás időpontját, módját, valamint a végrehajtás módszereit és eszközeit. Az intervenció sikeres bonyolítása csak úgy képzelhető el, ha a bizottság által megjelölt feladatok végrehajtásába valamennyi szakmailag érdekelt szerv aktívan bekapcsolódik (pl. bel- és külkereskedelem, feldolgozóipar stb.). A pénzügyi kérdések rendezése — az elszámolások ellenőrzése, egyszerűbb bonyolítása — viszont azt követeli meg, hogy az intervencióval lehetőleg *egyetlen*, a feladatok végrehajtásában leginkább érintett szervet bizzanak meg.

Ezt az ellentmondást úgy lehetne feloldani, hogy a bizottság jelölne ki és bízná meg a szakmájánál fogva leginkább érintett állami vállalatot az intervenció lebonyolításának szervezésével, a kijelölt vállalat viszont — a bizottság felhatalmazása alapján — valamennyi szakmailag érintett szervet bevonná az intervenció feladatok végrehajtásába (meghatározná és szervezné a munkamegosztást stb.). A koordinációra kijelölt vállalat, valamint az általa bevont különböző szervezetek — mindenkor a kiadott intézkedések és a helyzetből adódó konkrét feladatok alapján — határoznák meg készletezési, szervezési és elosztási teendőiket.

AZ INTERVENCIÓS ÁRAK ÉS HITELEK

Az intervencióval kapcsolatban számos árkérdés is felmerül. A rendkívüli helyzetben ugyanis — mivel az intervenció minden esetben a keresleten felüli többlettermék levezetését célozza — szükségessé válhat központilag megállapított felvásárlási és fogyasztói árak kialakítása, függetlenül attól, hogy az adott termék egyébként milyen árformába tartozik. Az árkialakításnál — az intervencióba vont cikk jellegétől függően — más-más elveket célszerű érvényesíteni.

Olyan cikkeknél, amelyeknél az intervenció dömping idején kezdődik, az intervenció árban meg kellene térülnie legalább a termelői betakarítási (szüretelési), esetleges feldolgozási és manipulálási költségeknek. A rendeltetéstől eltérő termékfelhasználás esetén méltányos kártérítést kellene nyújtani. Állatbetegség miatti átvételi késedelem fennforgásakor pedig a normál áron felül kártérítést is kellene adni. Az árak általában intervenció esetén is tegyenek különbséget a minőség tekintetében.

Az intervenció feltételezi a belföldi fogyasztásra és az export növelésére irányuló törekvést is. Ezért szükségessé válhat az intervenció (akciós) fogyasztói, valamint exportárak csökkentése esetenként olyan szintre, mely nem fedezi a felvásárlási és értékesítési költségekkel növelt termelői árszintet. Ez esetben a realizálás csak rendkívüli dotációval (szubvencióval) oldható meg.

Az intervenció különböző hitelezési problémákat is felvet. Intervenció esetén ugyanis az érintett mezőgazdasági üzemeknél, valamint a vállalatoknál a készletek a normálisnál (a megállapított szintnél) nagyobb mértékben növekednek. Ezért a vállalati forgóeszköz-gazdálkodás egyensúlya különleges — normális helyzet gyakorlatától eltérő — hitelezési intézkedéseket tehet szükségessé. E szempontból az intervencióba vont termékek körét célszerű két csoportra bontani:

- gyorsan romló cikkekre, melyek hasznosításáról rövid időn belül kell gondoskodni. E termékek esetében rövid lejáratú hitelfolyósítás válik szükségessé, mivel a felvásárlás és realizálás közötti idő a cikkek természetes sajátossága miatt eleve rövid;

- hosszabb időn át is tárolható termékekre, melyeknél a felvásárlás és az árurealizálás között huzamosabb idő telik el, mialatt készletezési feladatok jelentkeznek. Az e csoportba tartozó termékeknek — amelyeknél ideiglenes, tehát nem állandósult készletezési feladatokat kell ellátni — középlejáratú forgóalap-megelőlegezési hitel folyósítása válhat indokolttá.

Lényegében tehát arról van szó, hogy az intervenció miatti készlet-növekedést a vállalatok hitelből finanszírozhassák, és középlejáratú hitelek esetén lehetővé kell tenni, hogy azt árbevételeikből fizethessék vissza. E nélkül ugyanis az intervencióban részt vevőket az intervenció készletekre forgóalap-feltöltési kötelezettség terhelné, ami megnehezítené a szakmailag érintett szervek bevonását. Emellett az intervencióban részt vevő szervek számára — az e célra igényelt hitelek elbírálásánál és folyósításánál — soronkívüliséget kellene adni.

Az ár- és hitelügyi intézkedéseken kívül az intervenció — az esetek többségében — költségvetési terheket is okozhat. Az intervenciót szükségessé tevő súlyos áruuralizálási problémák megoldása ugyanis többletköltségekkel járhat, amelyek a bonyolításban kötelező előírás alapján részt vevő szervek gazdálkodását veszélyeztetik. *A gazdaságirányítás jelenlegi rendjében — a közgazdasági szabályozók hatására — a vállalatok csak addig vállalnának részt az intervencióból, ameddig a gazdasági cselekedetek rentábilis gazdálkodásukat biztosítják. Mivel a terméktöbbletek levezetésében — kötelező előírás szerint — e határon felül is közre kell működniök, az ebből keletkező vállalati többletköltségek, veszteségek részbeni vagy teljes megtérítéséről központilag indokolt gondoskodni.*

Mint hogy az állami költségvetést is érintő rendkívüli feladatok ellátásáról van szó, indokolt lehet erre a célra a költségvetésben rendszeresen meghatározott nagyságrendű (tartalék) fedezetet biztosítani és azt évenként megtervezni. Felvetődhet egy „intervenciós alap” létrehozása is, esetleg oly módon, hogy az érintett valamennyi termelő üzem és vállalat e célra rendszeres hozzájárulást fizetne be az állami költségvetésbe.

*

Tekintettel az intervenció esetenként eltérő jellegére, a termékek és a beavatkozási módszerek sokrétűségére, a feladatokat konkrétabban megfogalmazni igen nehéz. Annyit azonban már most le lehet szögezni, hogy az általános helyzethez igazodó közgazdasági ösztönzőrendszer az ilyen jellegű problémákat a jövőben sem lesz képes megoldani. Ezért a negyedik ötéves tervidőszak ösztönző rendszerének kimunkálása során az intervenció kérdésével külön célszerű foglalkozni. Ennek keretében legalább annyit kellene határozottan megfogalmazni, hogy *a mezőgazdasági termésingadozásból időnként keletkező terméktöbblet levezetéséről állami eszközök igénybevételével, intervenció útján kell gondoskodni, az intervenció szükségességének, módszerének, költségvetési kihatásának esetenkénti megállapításával.*

В работе рассматриваются те задачи, которые нужно будет разрешить центральному руководству в случае возможного сельскохозяйственного перепроизводства в интересах реализации прибавочной продукции и защиты интересов производителей. Автор занимается содержанием понятия интервенции, целью вмешательства, методами, органами и средствами. Он определяет, что в нашей стране в период IV пятилетнего плана в случае перепроизводства будет иметься необходимость в центральном вмешательстве, но при помощи целеустремленно организованной и запланированной интервенции можно будет защитить как интересы народного хозяйства, так и интересы предприятия.

In der Behandlung werden jene Tätigkeiten der Reihe nach vorgenommen die bei einer möglichen landwirtschaftlichen Überproduktion seitens der zentralen Führung, zwecks Realisierung des Produktionsüberschusses und zum Schutze der Produzenten, vollführt werden müssen. Es wurden der Inhalt des Begriffes staatlicher Intervention, die Ziele der Intervention, ihre Methoden, Organe und Mittel behandelt. Die Verfasser haben festgestellt dass im Falle einer Überproduktion im Zeitraum des ungarischen Vierten Fünfjahresplanes, der zentrale Eingriff benötigt werden kann, doch mittels einer zweckgerichtet geplanter und organisierter Intervention können die volkswirtschaftlichen und Unternehmungs-Interessen beiderseitig verteidigt werden.

A K
az ö
leg
foga
mél

van
puló
leszt
eszk

terv
gyér

Felmé

reha
vidé
szíte
alap

által
Tisz
gyei
gazd
felm
közö

2 Gaz